

VÍZ

Az anyagi létezés kezdetét általában a víz elemhez kapcsolják a kultúrák. Gazdag szimbolikája négy egymással összefüggő témakörre szűkíthető: 1. Az Ősvíz, az élet vize, magzatvíz, az élet forrása. 2. a megtermékenyítő Égi víz 3. A megtisztulás eszköze 4. A regenerálódás, az újjászületés eleme. E négy kultikus funkció nyomai fellelhetők az emberiség legősibb hagyományában. A víz elsősorban azt az Ősvizet jelképezi, amelyből az egész létezés megszületett, a végtelen, s még formátlan őállapot, amely az élet csíráját hordozza. Az Ősvíz női, anyai princípiumával egyenrangú a férfi princípiumot képviselő Égi, termékenyítő eső, sőt annyiban azonos is vele, hogy szintén az élet forrása. Az élet vizének pedig szoros kapcsolata van az élet Fával; a legtöbb nép mítoszában az életfa tövében ered az élet vizének forrása. A mitikus hősök születésénél jelentős szerepe van a vízbe kitévésnek, s a vízből való kimentésnek (Freud 1986:132). A víz életet adó volta mellett a káoszba fulladásnak, a feloszlásnak, az elnyelésnek, a Halálnak is eleme és közege, ami több mitológia úgy fejez ki, hogy a halottnak egy folyóvízen kell átkelnie a túlvilágnak. A víz tehát teremtő és romboló elemként szerepel az élet kezdetén és végén. Az ősi, vízbe való temetkezés – mint pl. a hun Attila király esetében – arra mutat, hogy a születés és a halál vize voltaképp azonos egymással, hisz a vízbe temetett halott számára az őt elnyelő víz egyúttal az újjászületés eleme, a magzatvíz is volt, s a vízbe temetés tudatosan célozta a reinkarnációt (Róhein 1984/A:145). Az újjászületés voltaképp az Ősvízben való elmerülés, hogy aztán az élet forrásában lehetővé váljék a reinkarnáció. Egy ír mondában közvetlenül fogalmazódik meg ez az elképzelés az „egészség forrása”-ban, melyből a beledobált halottak ismét épen, egészségesen lépnek ki (Dumézil 1986:256). A bibliai vízözön – melynek párhuzama a Pandóra szelencéjéből (Edény) kiömlő bajok káosza – szintén megtisztulás, a pusztulás révén, hogy Isten és Ember között a kapcsolat megújulhasson, újjászülethessék. Ugyanígy kell felfognunk a keresztséget is, melynek során a megkeresztelt új életre születik, míg a különböző kultúrkörökből ismert rituális fürdők sem pusztán a testi megtisztulást, de a lelki újjászületést is célozzák (pl. az iszlám hívők mindennapos mosdás szertartása vagy a japán Sinto esetében a szájöblítés rituáléja). A vízszegény bibliai tájakon a víz és a Kutak képzete szorosan kötődött a csodákéhoz, a nevezetes találkozásokéhoz, s az isteni hatalom más megnyilvánulásaihoz. Jahvét Biblia nem egyszer hasonlítja esőhöz (Oz 6,3;14,6), az élő vizek forrásához (Zsolt 36,10; Jer 2,13), vagy csak forráshoz (Zsolt 42,2-3); hangját a vizek zúgásához (Zsolt 93,3-4) és a szabadulást hozó ítéletét is a vizek fakadása jelzi majd (Iz 35,6-7). Ezekiel látomásában megjelenik a Templomból fakadó élet vize (Ez 47,1-12). János jelenéseiben pedig az élet vizének forrása az Isten és a bárány trónjából fakad (Jel 7,17,21,6,22,1), de máshol is nevezi Jézus az élő vizek forrásának (Jn 4,7-26). Az Újszövetség egyik leghangsúlyosabb mozzanata Jézus megkeresztelése (Mt 3,13; Mk 1,9-11; Lk 3,21-22; Jn 1,26-34), melynek lényege a vízbe merítkezés általi megtisztulás és újjászületés; Jézusnak erre ugyan nyilvánvalóan nem lehet szüksége (Mt 3,13-17), de „illőnek” tartotta a megkeresztelkedést, s az „előírás”-ra hivatkozott. Pilátus nyilvános kézmosása (Mt 27, 24) a víz általi megtisztulás rituális szertartása volt éppúgy, mint amikor Jézus az utolsó vacsora alkalmával megmosta a tanítványainak a lábát (Jn 13,2-11). A keresztyénség az Édenkert

folyójának négy ágát (Ter 2,10) a négy (számok) evangélistával azonosította. Az Énekek énekének „lepecsételt forrása”-t (Én 4,12) az egyházatyák Szűz Máriára vonatkoztatták, ezért a vízzel telt átlátszó üvegkorsó (Edény) is Máriának, az élet tiszta forrásának szimbóluma volt (Panofsky 1984:322). A magyarság Anonymus által lejegyzett eredetmondájában is előfordul az élet vize, hisz Álmos anyjának „...méhéből forrás fakad, és ágyékából dicső királyok származnak”. Árpád a vizet népe színe előtt áldozta kürtjéből öntve, de ismert a Szent Lászlónak tulajdonított szent források tisztelete is, amit – mint a pogánykori víztisztelet maradványát – a szabolcsi zsinat betiltott (Ipolyi 1854:204-205). Ám népszokásainkban egészen a legutóbbi időkig nyoma van a víztiszteletnek. Pl. a hazatérő gazdát az aratáskor vízzel öntik le a bő termésért, a kemencéből kivett sült Kenyér megmosására használt vizet Boszorkányok távol tartására hiszik alkalmasnak (Ipolyi 1854:206), de néphitünk ismeri a vízzel való gyógyítás gondolatát. A húsvéti locsolás ugyancsak a megtisztuláshoz és újjászületéshez kapcsolódó szokás, de továbbél benne az ősi termékenységvarázslás is, hiszen valójában az „élet vize”-vel locsolják meg a leányokat. A vízkeresztkor megszentelt vizet a lélek megtisztulásának eszközeként tisztelték (Bálint 1973:155). „Arany víznek”, „aranyos víznek”, „életvíznek”, „élet vizének”, „szerencse víznek” és „szent víznek” nevezték, mivel a vízkereszt a közhit szerint azt szimbolizálja, hogy Jézus megnyitotta a paradicsom megrekedt forrását az embereknek, hogy újjászülethessék benne (Bálint 1973:155). A csángók pedig úgy tudják (Bosnyák 1977/A:45-46), hogy a világ végén kiszáradnak a kutak, s a nagy aszályban csak az Antikrisztusnak lesz vize, amivel megpróbálja az embereket magához csábítani (SZ.GY.)